

Het smalle groepsvaandel van mannelijke sekswerkers

Belemmeringen en mogelijkheden voor zelforganisatie bij M\$M in Nederland

Paul van Gelder

TVGN 18 (2): 133–152

DOI: 10.1557/TVGN2015.2.GELD

Abstract

This article deals with the issue of self-organisation among male sex workers with male clients (M\$M). Specific research questions are: What are the barriers and opportunities with regard to self-organisation among M\$M in the Netherlands? Which subcategories of M\$M are most inclined to self-organisation? To what extent could solidarity with female sex workers be pursued? Since 1971, three successive phases can be distinguished in the development of male prostitution in the Netherlands. In the years of transition, 1971-1986, boys clubs became manifest for the first time. The period 1987-1999 is marked by the aids epidemic, when HIV-prevention in female as well as male prostitution took high political priority. The legalisation of prostitution in the year 2000 was accompanied by a shift in focus to forced prostitution and trafficked women and by an increase in the online availability of male prostitution. This article provides a historical overview of the development of the multiple attempts at M\$M's self-organisation and subsequently discusses M\$M's (lack of) self-organisation in relation to issues of difference vs. equality, the collective vs. the individual and the role of social media.

Keywords: mannelijke sekswerkers, zelforganisatie, internetescorts, prostitutie, Nederland

Inleiding

Onder mannelijke sekswerkers met mannelijke klanten (M\$M)¹ in Nederland is geen sprake van een collectieve samenhang, zoals die voorkomen in de vrouwenbeweging, de homobeweging en bij transgenders. Dit hangt

samen met een aantal factoren en taboes. Binnen homo-organisaties ligt een onderwerp als 'prostitutie' al lang gevoelig. Een snelle scan op een bekende website als www.boys4u.nl wijst uit dat rond de helft van de internetescorts niet als 'gay/homo' maar als 'biseksueel' adverteert. In de contactlegging met klanten spelen bovendien andere seksuele voorkeuren zoals travestie, fetisjisme en BDSM (Scott, 2003). Daarnaast begeven M\$M zich in een waaier aan contactvormen en ontmoetingsplaatsen met klanten. Zo zijn er meer belemmeringen voor M\$M om achter het groepsvaandel van 'sekswerkers' in beweging te komen.

In het verleden zijn in Nederland wel pogingen gedaan om te komen tot groepsvorming onder M\$M. Soms verschijnt een mannelijke sekswerker of zaakwaarnemer als woordvoerder in de media. Bij *Stichting De Rode Draad* (1985-2012), belangenorganisatie voor prostituees, waren de ervaringen met M\$M zeer wisselend over de jaren. Een internationaal gesignaleerd spanningsveld betreft het vinden van een modus tussen pressiegroep activisme en belangenbehartiging op de werkplekken (Gall, 2014). Bij *De Rode Draad* was hiervan begin jaren negentig sprake bij een intern conflict met de toenmalige Jongenssectie. Bij brede belangencoalities van sekswerkers speelt ook het probleem dat 'prostitutie' allereerst wordt geassocieerd met vrouwen, soms met de mededeling 'dat er ook nog mannen zijn'. Navraag bij M\$M leert echter dat zij zichzelf meestal niet zien als 'prostituee' en ook weinig als 'sekswerker'. In deze kringen blijkt het dubbele taboe op prostitutie en op homoseksualiteit nog steeds zwaar te drukken (Van Gelder, 2000). Met het internet en de sociale media zijn er wel meer technische mogelijkheden gekomen voor eigenpresentatie en sociale netwerkontwikkeling.

Het uitbreken van de aidsepidemie in de jaren tachtig, nu zo'n dertig jaar geleden, vormde tegelijk ook de aanleiding voor het starten van doelgroepgerichte dienst- en hulpverlening aan M\$M. Met de toenemende middelen en mogelijkheden om het risico op hiv-infectie te minimaliseren rest er weinig meer van de vele projecten die er verspreid over Nederland waren. In de huidige tijd rijzen nieuwe vragen over het bereiken en organiseren van mannelijke sekswerkers via internet en sociale media.

De specifieke onderzoeksvragen van dit artikel zijn: Wat zijn de belemmeringen en mogelijkheden voor zelforganisatie bij M\$M in Nederland? Welke subcategorieën van M\$M zijn het meest geneigd tot zelforganisatie? In hoeverre konden en kunnen M\$M daarbij samen optrekken met vrouwelijke sekswerkers? Doel van het artikel is eerst een historische ontwikkelingschets te geven van de uiteenlopende pogingen om te komen tot vormen van zelforganisatie bij M\$M in Nederland. Een ander doel is te onder-

zoeken in hoeverre onderlinge verschillen en omgevingsfactoren, zoals de aidsepidemie, een rol spelen bij de sociale activering van M\$M. Daarbij grijp ik terug op de twee terugkerende discussiepunten die worden gezien als bepalend voor de ideologie van de seksuele revolutie in de jaren zeventig (Buijs, Geesink & Holla, 2014). Gaat emancipatie over gelijkheid of verschil? Is emancipatie een zaak van individuen of groepen? In dit artikel zal ik hieraan een derde discussiepunt toevoegen: Welke rol speelt de komst van nieuwe media in de contactlegging met klanten en heeft dit consequenties voor zelfbeeld en activeringspotentieel?

Voor dit artikel heb ik teruggegrepen op de opeenvolgende onderzoeken en projecten gericht op M\$M, waaraan ik vanaf 1989 heb deelgenomen (o.a. Van Gelder 1998; 2000a; 2011; 2012 & 2014). In deze jaren heb ik offline grote aantallen (vraag-)gesprekken gehad met M\$M en rondgehangen op werkplekken, in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam. Ook was ik als vrijwilliger betrokken bij de avondinloop van *Stichting Street Cornerwork (SSCW)/Werkgroep Jonathan*, Amsterdam. Daarnaast heb ik het nodige archiefmateriaal doorgenomen, zoals kranten en tijdschriften, nota's en verslagen. Voor het verifiëren van historische gegevens heb ik aanvullende gesprekken gevoerd met (ex-)sekswerkers, die vermeld zijn in het dankwoord.

Een historische ontwikkelingschets

Rond de Tweede Wereldoorlog rustte er in Nederland een zwaar taboe op prostitutie en op homoseksueel gedrag. Bij de invoering van de zedenwetten van 1911 werd prostitutie beschouwd als een strafbare gedraging in de privésfeer (De Vries, 1997). Vrouwen en minderjarigen werden in bescherming genomen tegen misbruik en exploitatie. Volgens het 'bordeelverbod' (artikel 250bis, WvS) mocht hiervoor geen gelegenheid worden geboden. Vanaf eind jaren zeventig tot aan de legalisering van het prostitutiebedrijf in 2000 is echter al sprake van een gedoogsituatie, waarin niet meer wordt opgetreden tegen het faciliteren van prostitutie als zodanig.

Homoseksueel gedrag was sinds 1911 gebonden aan een leeftijdsgrens van 21 jaar (artikel 248bis, WvS). Tussen personen boven of beneden die grens was homoseksueel contact wel toegestaan; tussen een meerderjarige en een minderjarige was dat strafbaar. In 1971 wordt de minimale leeftijdsgrens verlaagd naar 16 jaar. Sindsdien is de overheersende mening dat mensen van nature homoseksueel zijn en niet door verleiding zo worden.

Daarbij was het artikel discriminerend voor homo's en belemmerde het de zelfontplooiing van jonge homoseksuelen. Ook werkte het artikel prostitutie, chantage en beroving in de hand (Tielman, 1982).

In de ontwikkeling van mannenprostitutie na 1971 is een onderscheid te maken tussen drie opeenvolgende perioden. De periode 1971-1986 is te kenschetsen als een overgangsfase. In het kielzog van de 'seksuele revolutie' verschijnt ook mannenprostitutie voor het eerst in de openbaarheid. In reactie op de aidsepidemie is er rond 1987/1988 een breekpunt. Aidspreventie gericht op mannen met (betaalde) wisselende sekscontacten en op injecterende harddruggebruikers stijgt met stip op de politieke agenda (De Graaf, 1995). Na jarenlang getouwtrek tussen politieke partijen volgt op 1 oktober 2000 de opheffing van het 'bordeelverbod' (artikel 250bis, WvS). Daarmee is echter de arbeidspositie van sekswerkers nog niet geregeld (Zuidema, Aerts & Boonstra, 2006). De legalisering van het prostitutiebedrijf gaat gepaard met een wijziging van prioriteiten bij overheden. In de politiek en de media verschuift de aandacht naar gedwongen prostitutie en slachtoffers van mensenhandel, van wie het merendeel bestaat uit vrouwelijke prostituees (Outshoorn, 2014).

Ontwikkelingen op de ontmoetingsplaatsen

Volgens het allereerste aidsonderzoek onder jongens met prostitutiecontacten in Amsterdam waren er midden jaren tachtig zes boysclubs gecombineerd met een escortservicé (waarbij jongens naar een klant toegegaan). Hierin werkten toen zo'n 80 tot 100 jongens, die meestal Nederlands waren (Van Anandel, 1987). Van dit totaal resteren na dertig jaar (in 2015) nog één boysclub met escortbureau, en een escortbureau. Na 2000 is ook in de rest van Nederland het aantal clubs en escortbedrijven met M\$M tot het minimum gedaald (Van Gelder, 2011). Niet alleen in Amsterdam maar ook in andere grote steden vormt het homo-uitgaansleven vanouds een ander werkterrein voor jongens. De eerste naoorlogse homokroeg van de hoofdstad *Jamaica Inn* (1948) had al de naam dat daar ook jongens kwamen. Vanaf 1955 maakte het aantal homokroegen in de grote steden een opmerkelijke groei door. In de jaren in negentig telde de Paardenstraat in Amsterdam alleen al drie bisnisbars met jongens (Van Gelder, 1998). Na 2000 verplaatst de eerste contactlegging tussen jongens en klanten zich steeds meer naar het internet en de sociale media (Van Gelder, 2011).

Nog een traditionele vindplaats van jongens zijn openbare cruise gebieden, zoals bossen en parken, stations, en parkeerplaatsen. Met de sluiting van de tippelzones in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag is ook voor

jongens een verbod op straatprostitutie van kracht geworden (Van Gelder, 2008). Tegenwoordig vindt het cruisen bij M\$M vooral online plaats, zoals in chatboxen.

Een subcultuur gaat bovengronds: 1971-1986

In de overgangsjaren 1971-1986 gaat mannenprostitutie sprongsgewijs bovengronds. Voor zover daarbij jongens in de openbaarheid treden, doen zij dat als bedrijfsleider van een boysclub. De aangeboden dienstverlening wordt steeds gevarieerder en allengs commerciëler. Begin jaren tachtig is *Blote Boys & Bengels* de eerste boysclub waar de jongens naakt aan de bar zitten. In 1982 typeert Weekblad *Vrij Nederland* het Amsterdamse *Why Not*-concern als 'de eerste open homoprostitutie-zaak' (Dulmer & Abrahams, 1982). Barbezoekers kunnen volstaan met een drankje, maar er hangen ook jongens rond die klanten desgevraagd begeleiden naar de filmclub of een relaxkamer.

Op 17 januari 1985 wordt door vrouwelijke prostituees en hun zaakwaarnemers *Stichting De Rode Draad* opgericht om te ijveren voor de erkenning van prostitutie als beroep. *De Rode Draad* ontstaat niet uit een protestactie of een demonstratie, maar komt voort uit een praatgroep die samenkomt op het kantoor van de *Mr. A. de Graafstichting*. Een vereniging met leden wordt niet mogelijk geacht 'omdat prostituees vrijwel altijd anoniem willen blijven' (Verbeek, 1987). *De Rode Draad* treedt daarna wel in de volle openbaarheid met de organisatie van het *Eerste Internationale Hoerencongres*, dat op 14-16 februari 1985, in Amsterdam gehouden wordt. Op dit congres wordt een *Handvest voor de rechten van prostituees overal ter wereld* vastgesteld, met als laatste aanbeveling: 'Organisaties van prostituees en ex-prostituees moeten gesteund worden opdat de richtlijnen van dit handvest navolging vinden' (Verbeek, 1996). De toenmalige *Mr. A. de Graafstichting* vertegenwoordigt de politieke stroming dat prostitutie niet meer is weg te denken uit de maatschappij. Als juridische kapstok om prostitutie in een beroepskader te plaatsen wordt de prioriteit gelegd bij de toepassing van het arbeidsrecht (Scholtes, 1987).

Aids bereikt Nederland: 1987-1999

Vanaf 1987 zijn er verschillende ontwikkelingen die ertoe leiden dat jongens niet als bedrijfsleider maar als werker in de openbaarheid treden. In de Amsterdamse clubs zet een internationalisering door. Niet alleen de financiering maar ook de jongens komen steeds meer van buiten Nederland. Door het wereldwijd uitbreken van de aidsepidemie krijgt hiv-pre-

ventie gericht op M\$M en op klanten een hoge politieke prioriteit, terwijl in die jaren weinig zicht is op deze doelgroepen (SOA Stichting, 1990).

In 1988 presenteert het toenmalig *Links Akkoord* raadslid Bob van Schijndel de Notitie *Jongensprostitutie en hulpverlening* aan de Gemeenteraad van Amsterdam (Van Schijndel, 1988). Hierin zet hij de trend voor de politieke discussie door een scheidslijn aan te brengen tussen gebonden en ongebonden jongensprostitutie. 'Gebonden prostitutie' vindt plaats in besloten jongensclubs en bordelen, waar wordt gewerkt met een min of meer vaste groep jongens. Bij 'ungebonden prostitutie' gebeurt de contactlegging ergens in een uitgaansgelegenheid of op een openbare ontmoetingsplaats. Daar zijn jongens vaak werkzaam als het zo uit komt (Van Schijndel, 1988). Naast het aanstellen van een veldwerker jongensprostitutie pleit Van Schijndel al heel 'modern', en interessant voor de vraagstelling van dit artikel, voor het stimuleren van, en steun aan, zelforganisatie van jongens, zodat zij hun belangen ook in het gemeentelijk beleid naar voren kunnen brengen.

Eind 1989/begin 1990 zoekt Herman Heerikhuizen als eerste jongen de landelijke media om te komen tot een eigen organisatie voor jongensprostituees. Inmiddels beschikt *De Rode Draad* over een zelfstandig kantoor, maar daar is verzet tegen zijn plan om er ook een eigen inloopruimte voor jongens te openen. Op 5 juni 1990 gaat Heerikhuizen over tot het oprichten van *Stichting Welp*, met zichzelf aanvankelijk als enig bestuurslid. Zijn plan voor een eigen inloopruimte krijgt uiteindelijk in 1995 gestalte als vrijdagavondinloop, een samenwerkingsproject tussen de *Diakonie der Hervormde Gemeente* en *Stichting Street Cornerwork (SSCW)*, in Amsterdam (Werkgroep Jonathan, 1999).

Begin 1990 start binnen *De Rode Draad* alsnog een jongens- en mannen-groep, waarbij Oebele Kooistra het initiatief heeft. Kooistra gaat het om de jongens die professioneel in de prostitutie werken (Kooistra, 1992). Zo wordt de in 1988 aangebrachte tweedeling tussen beroepsprostituees en gelegenhedenprostituees op praktische gronden voortgezet. In de eerste Nederlandse dissertatie over M\$M, *In de bisnis. Professionele jongensprostitutie in Amsterdam*, volgt criminologe Sari van der Poel dezelfde tweedeling, met wat aanpassingen (Van der Poel, 1991).

Op 24 juni 1992 verschijnt het persbericht dat de Jongenssectie van *De Rode Draad* besloten heeft om zichzelf op te heffen tot nader orde. Als belangrijkste reden wordt genoemd dat 'zelfbestuur en inhoudelijk beslissingsrecht van de Jongenssectie niet erkend worden binnen *De Rode Draad*' (Kooistra, 1992). De directe aanleiding is dat de toenmalige directeur, Margot Alvarez, op het *Eerste Europese Hoerencongres*, in oktober 1991

in Frankfurt a/M, tegen de resolutie stemt: “Wij willen dat in elk land de hoerenorganisaties open gaan staan voor mannelijke hoeren.” Kooistra c.s. eisen een eigen, volwaardige plek voor de jongenssectie, maar dat gebeurt niet. De kritiek op *De Rode Draad* wordt steeds giftiger. In de media ontstaat een gevecht om de steun van de hoeren. In mei 1993 wordt call-boy Vincent, na enkele gesprekken met het bestuur, de toegang tot het kantoor ontzegd (Koemans, 1994). Vanaf 6 oktober 1993 treedt Vincent als woordvoerder van de nieuw opgerichte *Hoerenbond* in de openbaarheid. De subsidie aan *De Rode Draad* zou voornamelijk opgaan aan salarissen terwijl de belangen van de ‘reguliere hoer’ niet behartigd worden. Ook zou de overheidsaandacht teveel uitgaan naar ‘het bemoederen van crepeergevallen’ op tippelzones (Veelenturf, 1995).

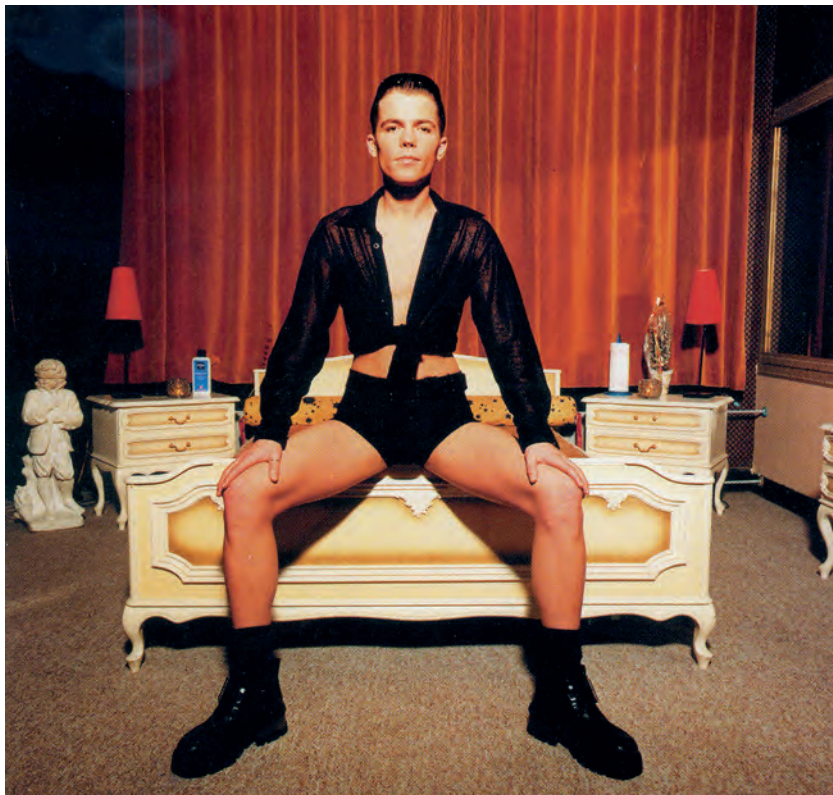
Het moddergooien in de media legt een gevoelige zenuw bloot. De sociale acceptatie en organisatie van prostitutie als beroepsgroep zal nooit lukken zonder ook te werken aan beeldvorming. In juli 1994 organiseert ex-raamprostitutuee Mariska Majoor hiertoe een manifestatie *Pleasure Party* op de Dam in Amsterdam, gevolgd door de opening van het *Prostitutie Informatie Centrum* op 27 augustus 1994 op het Oudekerksplein. Haar doel is te zorgen voor meer duidelijkheid als basis voor maatschappelijke acceptatie van de prostitutie (Majoor, 1999).

Na de Tweede Kamer heeft op 26 oktober 1999 ook de Eerste Kamer ingestemd met de ‘opheffing van het bordeelverbod’. Voor *Stichting Street Corner Work (SSCW) & Werkgroep Jonathan*, Amsterdam is dat reden om een symposium met lokale politici en het prostitutieveld te organiseren: *Jongensprostitutie en hulpverlening in Amsterdam: welke toekomst?* Uit de groepsgesprekken met de jongens zelf, die de vrijdagavondinloop bezoeken, komen vier thema’s naar voren: 1. Oprichten van een eigen belangenvereniging; 2. Centraal gelegen locatie waar jongens hun klanten kunnen ontmoeten; 3. Locatie waar jongens hun klanten kunnen afwerken; 4. Gezondheidsbevordering (Boot, De Visser, Van Gelder & Berggraaf, 1999).

Van offline naar online: 2000-2015 (heden)

Om verbetering te brengen in de negatieve beeldvorming rond jongensprostitutie vindt in de maand november 2000 de foto-expositie *Bisnisjongens* in de *Melkweg Galerie*, Amsterdam, plaats (Van Gelder, 2000b). Zie afbeelding 1. Naast een keur aan clubinterieurs komen ook professionele jongens herkenbaar in beeld. Gelijktijdig is er in het *Prostitutie Informatie Centrum* de expositie *Schetsen van een straatjongen*. Zie afbeelding 2.

*Afbeelding 1 Deel flyer, expositie *Bisnisjongens*, over jongens in de prostitutie, expositie in De Melkweg Galerie (november 2000)*

Foto: Rob Philip

Waartoe de legalisering op de werkplek leidt wordt al snel daarna duidelijk. Professioneel of niet, veel jongens en mannen willen niet met naam en toenaam geregistreerd staan bij de belastingdienst (net als vrouwelijke sekswerkers). De ene na de andere boysclub-exploitant stopt ermee, als een pand al niet wordt afgekeurd door de gemeente. Met de instelling van een gemeentelijk verbod op straatprostitutie in 2003 valt in Amsterdam tevens het doek voor de eigen avondinloop bij SSCW. Er wordt nog geprobeerd om de 'ongebonden' jongens te activeren via een 'peersupport'-benadering, waarbij jongens elkaar informeren en voorlichten, maar daarvoor blijkt de doelgroep te vluchtig en drukt het dubbele stigma te zwaar (Van Gelder & De Visser, 2003). De contactlegging verplaatst zich naar het internet en blijkt daar een hoge vlucht te nemen. Uit een in 2009 gehouden veldonderzoek naar mannenprostitutie in de regio Den Haag komt naar voren dat 76% van alle M\$M ook online actief is (Van Gelder, 2011).

PERSBERICHT: aankondiging opening van de expositie

"SCHETSEN UIT HET LEVEN VAN EEN STRAATJONGEN"

schetsen: Leon
vormgeving & teksten: Paul van Gelder
plaats & informatie: Prostitutie Informatie Centrum (PIC)
Enge Kerksteeg 3
1012 GV Amsterdam
tel. 020-420 71 28

periode: 1 tot 28 november 2000

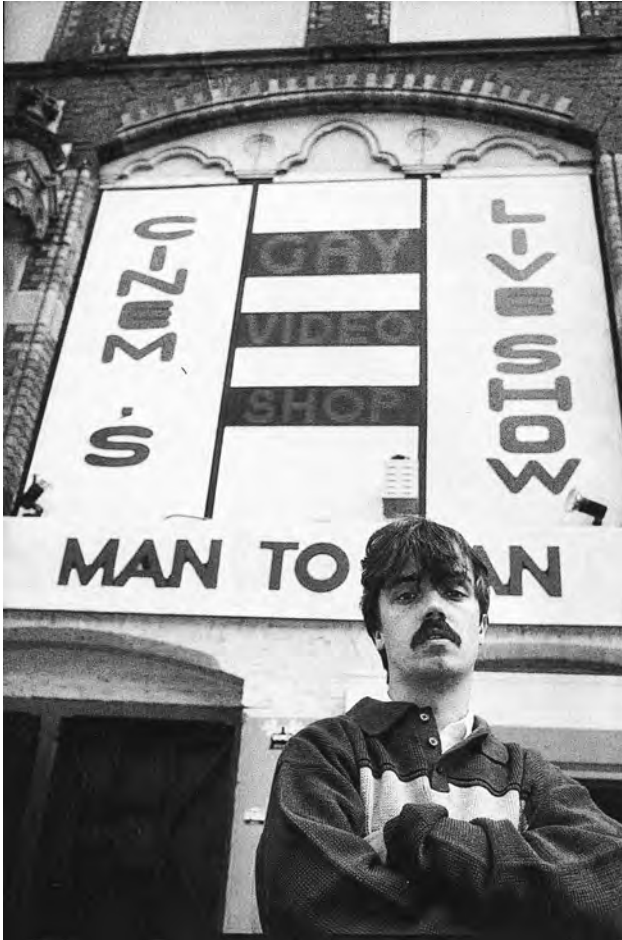
Opening expositie op dinsdag 31 oktober 2000 van 19:30 tot 21:00 uur
Opening door Marieke van Doorninck, Mr. A. de Graafstichting.
Geen foto's, geen filmopnames, zonder toestemming vooraf!

Openingstijden PIC: dinsdag, woensdag, vrijdag en zaterdag
11:30 tot 19:30 uur
e-mail expositie: jongenspro@hotmail.com

Op 31 oktober 2000 zal in het Prostitutie Informatie Centrum (PIC) de expositie "Schetsen uit het leven van een straatjongen" worden geopend. De schetsen geven een beeld van leuke en minder leuke situaties uit het leven van bisnisjongens die hun klanten bij stations en in parken zoeken.

Afbeelding 2 Flyer: Schetsen uit het leven van een straatjongen

Op 18-12-2010 wordt in het Utrechtse Zalencentrum 'In de Driehoek' de Werkconferentie *Jongens/Mannenprostitutie: feiten, knelpunten en prioriteiten* gehouden. De conferentie is vooral bedoeld om hulpverleners en beleidsmakers te informeren over de nieuwste ontwikkelingen. Het lokaal bereiken van jongens via het internet en sociale media voor voorlichting

Afbeelding 3 Herman Heerikhuizen, mannelijke sekswerker die eind 1989/begin 1990 de media opzocht om op te komen voor een eigen zelforganisatie van M\$M

Bron: Paul van Gelder

en hulp-/dienstverlening vraagt om andere benaderingen en werkwijzen. Bij de expertmeeting over veldwerk, dienst- en hulpverlening aan M\$M, die op 4 november 2014 door *Shop Den Haag* werd georganiseerd, bleek het belang om mannelijke sekswerkers veel meer 'op maat' te benaderen en vanuit verschillende perspectieven. Het gaat om een betrekkelijk kleine, zeer gevarieerde doelgroep die onderling sterk uiteenloopt in seksuele dienstverlening.

In 2010 is Oebele Kooistra terug bij *De Rode Draad*, waar hij begin maakt met het opzetten van een groep *Payboys & HIV*. Kooistra vertrekt al snel, na een personeelsconflict en onenigheid over de gevolgde koers bij de

Stichting als organisatie. Met ingang van 28-08-2012 is *Stichting De Rode Draad* in staat van faillissement verklaard. In de gemeente Amsterdam is eind 2014 een start gemaakt met een klankbordgroep van mannelijke sekswerkers. Bij de lancering van een nieuwe belangenbehartigingsvereniging voor sekswerkers, *PROUD*, begin 2015 treedt een mannelijke sekswerker, Lyle Muns, als woordvoerder voor sekswerkers (vrouwen, mannen en transgenders) op. Daarmee is de vraagstelling van dit artikel natuurlijk nog niet weggenomen.

De nadelige gelijkheid tussen mannen- en vrouwenprostitutie

Na de historische ontwikkelingsschets volgt nu een bespreking van de (on)mogelijkheden van zelforganisatie bij M\$M aan de hand van de drie emancipatie discussiepunten zoals genoemd in de inleiding. Ten eerste: Gaat emancipatie over gelijkheid of verschil? Vertaald naar de context van dit artikel: in hoeverre vormen mannelijke sekswerkers een collectieve identiteit en welke factoren spelen daarbij een rol? In de Nederlandse prostitutiewetgeving wordt geen verschil gemaakt tussen vrouwen, mannen of transgenders. Prostitutie bij mannen is gelijk aan prostitutie bij vrouwen. Bij leeftijd wordt wel onderscheid gemaakt. Minderjarigen worden uitgesloten van prostitutie. In de praktijk blijkt de legalisering van het prostitutiebedrijf nadeliger uit te pakken voor de mannenprostitutie. Van het aantal bestaande boysclubs, verspreid over Nederland, blijft na 2000 weinig meer over. Na de invoering van een vergunningsplicht voor escortbedrijven vertoont ook het aantal bureaus met mannelijke escorts een daling of ze gaan de grens over. Omdat de mannen zo weinig zichtbaar zijn is hun aantal en aanwezigheid gemakkelijk te negeren.

Voorlopers als Heerikhuizen en Kooistra kwamen allereerst op voor praktische zaken zoals een eigen inloopruimte en het bevorderen van professionele vaardigheden. Zij hadden weinig met feminisme en politiek activisme waarvoor de vrouwen zich sterk maakten. Heerikhuizen (1990) sprak over *De Rode Draad* als 'een vergaderclub'. De terugkerende conflicten in een eigen organisatie als *De Rode Draad* laten zien dat de belangenbehartiging van mannelijke en vrouwelijke sekswerkers niet vanzelfsprekend samenvalt. Jongens die in 1990 aandacht vroegen voor eigen praktische kwesties die spelen in de contactlegging met homo- en biseksuele klanten, kregen te horen: 'Ja, jullie hebben het de hele tijd over jongensprostitutie.' Zeiden jongens: 'Nee, ik noem jongensprostitutie alleen maar.'

dan volgde een reactie als: 'Ja, maar jullie zijn een minderheid.' Het leidde ertoe dat jongens ook hun weg buiten *De Rode Draad* gingen zoeken en vervolgens de kritiek kregen dat ze niet loyaal waren. Kooistra spreekt van een 'moederkloek'-houding (persoonlijke communicatie, begin 2015).

Door de jaren heen zijn er verschillende redenen aan te wijzen waarom mannenprostitutie ook politiek weinig aandacht (meer) krijgt (NSWP, 2014). Mannelijke sekswerkers passen niet in het discours van prostitutie als een vorm van uitbuiting en geweldpleging door mannen tegen vrouwen. Mannelijke sekswerkers voldoen ook niet aan het stereotype beeld van een vrouwelijk slachtoffer dat gered en gerehabiliteerd moet worden uit een leven in de prostitutie (Van der Poel, 1994). Anders dan bij de mannen wordt 'prostitutie' bij vrouwen niet gezien als een tijdelijke activiteit, maar behandeld als een gestigmatiseerde status die vrouwen hun leven lang met zich meedragen (Pheterson, 1990). Vanuit een christelijke ideologie worden, in documentaires als *Jozanneke in de prostitutie* (EO, januari 2015), serieuze beroepsvrouwen als ongeloofwaardig weggezet. Dat er ook transgenders en travestieten achter het raam werken is helemaal taboe binnen deze politiek-religieuze stroming (Van der Zee, 2013).

De Nederlandse prostitutiewetgeving scheidt tussen vrouwen en mannen wel een gelijkheid in juridische positie maar niet vanzelf ook een gelijkheid in identiteit. Bij M\$M pakt het dubbele stigma van homoseksualiteit en prostitutie duidelijk anders uit, onder meer omdat zij niet allemaal homo of gay zijn. Ook hebben de mannen in hun contacten met klanten te maken met andersoortige kwesties van seksuele gezondheid en identiteitsbeleving (Minichiello & Scott, 2014; Aggleton & Parker, 2015). Uit eigen onderzoek in de Randstad blijkt dat de meeste M\$M zich niet als 'prostituee' zien: 'Ik vind prostituee veel te laag.' Er zijn ook M\$M die de benaming 'prostituee' verbinden met mannen die bij de seks een vrouwelijke positie innemen. Zo stelde een SM-meester: 'Een prostituee die ligt met de benen wijd. Ik ben top, ik neuk klanten.' Identiteitsverschillen leiden ertoe dat M\$M ontkennen dat zij aan prostitutie doen of zij adverteren onder een andere noemer (Van Gelder, 2011).

De spagaat tussen vrije marktaanbieders en de beroepsgroep

Het tweede discussiepunt luidt: Is emancipatie een zaak van individuen of groepen, ofwel: in hoeverre vertoont deze (collectieve) identiteitsconstructie parallellen voor mannelijke en vrouwelijke sekswerkers en welke consequenties heeft dit voor hun activeringspotentieel? De historische ontwik-

kelingsschets wijst uit dat tot aan de legalisering van het prostitutiebedrijf in 2000 sprake is van een eigensoortig circuit (Van Gelder, 1998). Niet alleen jongens maar ook clubeigenaren die voordien begonnen zijn, spreken vaak lovend over de toen gangbare sociale saamhorigheid: 'Vroeger in de clubs was het jongens samen, nu is het jongens voor zichzelf.' Anders dan bij de vrouwen heerste er vaak nog de informele sfeer van een subcultuur. Naast de verdwijning van de meeste boysclubs en de opkomst van het internet is er een andere reden voor de toegenomen individualisering onder jongens. Het internet biedt volop kansen om 'een extra zakcentje' te verdienen. Online hoeven startende payboys niet meer hun weg te vinden in een schemerachtig circuit. Hebben jongens maar twee of drie klanten per maand dan is er voor hen ook minder reden om zich te solidariseren met andere jongens. Er zijn ook internetescorts die hun paydates afwisselen met gratis dates, bijvoorbeeld als een klant jong of aantrekkelijk is (Van Gelder, 2011).

Het ontstaan van een online leger van vrije marktaanbieders leidt tot vragen over het groeperen van alle (mannelijke) internetescorts in een enkele sociale categorie. In navolging van de Franse filosoof Jean-Paul Sartre stelt de feministische filosofe Iris M. Young voor om de term 'serialiteit' of 'seriële collectiviteit' te gebruiken voor het begrijpen van de betrokkenheid tussen een losse verzameling individuen die onder druk van de actuele omstandigheden actief erkennen dat zij een gemeenschappelijk doel delen (Young, 1994). Sartre gebruikt zelf de casus van geïsoleerde radioluisteraars die gezamenlijk in actie komen. Maar de anonimiteit bij de radioluisteraars en bij internetescorts is van een wezenlijk andere kwaliteit. Een meting van een populaire profielsite van escortboys in 2009 wees uit dat ongeveer drie vijfde zijn gezicht buiten beeld hield om herkenning te voorkomen (Van Gelder, 2011). Met de nieuwe mogelijkheden van het internet is het dubbele stigma niet verdwenen (Van Gelder, 2000a).

Na 2000 is er in Nederland een laagdrempelige, vrije markt ontstaan, waar de payboys komen en gaan. Bij een eigen vierjarige telling onder mannelijke internetescorts in de regio Den Haag bleek zeker driekwart niet meer dan één enkel jaar te adverteren. Slechts een kwart, vaak al wat ouder, bleek over meerdere jaren online naar klanten op zoek te zijn. Over het geheel genomen tonen de jongere internetescorts in de leeftijd van 18-22 jaar zich het meest wisselvallig. Naar etnisch/nationale achtergrond bleken internetescorts uit Midden en Overige Europa het meest veranderlijk (Van Gelder, 2014). Deze vluchtigheid betekent praktisch dat payboys onzichtbaar en ongrijpbaar kunnen blijven.

Wat onder vrije marktaanbieders verschil maakt is niet zozeer een jong

lijf als wel de opgebouwde ervaring. Als mannen van seks hun werk of beroep willen maken, gaan zij meestal over op specialisatie, ook om langer door te kunnen gaan (Van Gelder, 2012). Gangbaar zijn: travestie; BDSM; massage; gezelschapsjongen; seksverzorging bij minder validen en ouderen. Specialisatie gaat echter over beroepsvaardigheden en positieverbetering, niet per se over identiteit. Specialisatie kan daarnaast dienen om afstand te nemen van het stigma. Zo willen masseurs meestal niet met prostitutie in verband worden gebracht.

De ongemakkelijke balans tussen expressie en gewin

Als derde discussiepunt is hier opgenomen: Welke rol speelt de komst van nieuwe media in veranderingen in de contactlegging met klanten en heeft dit consequenties voor zelfbeeld en activeringspotentieel? Uit eigen onderzoek onder zelfstandige internetescorts (M\$M) zijn globaal drie profielen van seksuele dienstverlening naar voren gekomen: a. 'werk'; b. 'dating'; 3. 'hosselen' (Eng: 'hustle') (Van Gelder, 2011). Internetescorts die van seks hun werk of beroep maken, vinden het belangrijk dat klanten tevreden weggaan. Zij doen ook hun best om klanten aan zich te binden. Hun benadering is hoofdzakelijk instrumenteel. Het dating-profiel, als tweede profiel, is van toepassing op mannelijke internetescorts die het (seksueel) opwindend vinden of erover fantaseren om zich voor geld aan klanten aan te bieden. Bij hen maakt betaalde seks deel uit van een expressieve handelwijze om uitdrukking te geven aan hun erotische fantasieën of seksuele verlangens. Het hoesel-profiel heeft vooral betrekking op internetescorts in geldnood. Zij gebruiken seksuele dienstverlening opportunistisch als een middel om rond te komen of te overleven.

Een veel genoemde kwaliteit van seksuele contactlegging is dat daarmee iets intiems van het zelf wordt uitgedrukt. Is het daarom verderfelijk of moreel vernederend om geld aan te nemen voor verleende seksuele diensten? De bekende Amerikaanse filosofe Martha Nussbaum betoogt van niet (Nussbaum, 1998). Volgens haar verschilt seksuele dienstverlening hierin niet van de kunsten, de verzorging of de wijsbegeerte. Daar komt nog bij dat moraliseren over seksuele dienstverlening bijdraagt aan het probleem door een hele beroepsgroep te stigmatiseren. Andere filosofen brengen hiertegen in dat waardering voor een beroep als seksuele dienstverlening nauw geassocieerd is met zelfexpressie. Volgens hen zou in veel beroepen een onderscheid zijn te maken tussen de 'authentieke praktijk' en haar gedegeneerde of 'geprostitueerde' variant (zie o.a. Gauthier,

2011). Hierbij wordt ‘authenticiteit’ echter op een vergelijkbare manier begrepen als bij het achterhaalde ‘madonna’ versus ‘hoer’ onderscheid. Want in plaats van (vrouwelijke) personen worden praktijken erop beoordeeld, of ze wel of niet authentiek zijn.

Wordt ‘authenticiteit’ opgevat als expressie van het zelf dan is het voor veel meer professionals essentieel om een zekere afstand van zichzelf in te nemen bij hun beroepsuitoefening. Ook bij dansers, acteurs, zangers, schrijvers en talrijke andere professionals worden uitingen van zelfexpressie onvermijdelijk onderworpen aan de verwachtingen, wensen en voorkeuren van (waarderende) consumenten (Nussbaum, 1998).

In het westerse denken heeft de zoektocht naar ‘het authentieke zelf’ een veel langere traditie tot in de Griekse oudheid (Golomb, 1995). In zijn studie *On being authentic* wijst Charles Guignon erop dat deze queeste naar het innerlijke zelf niet enkel heilzaam was maar onmiskenbaar ook tot verwarring en wanhoop heeft geleid (Guignon, 2010). Vanwege deze dubbelheid zal in geen enkele beroepspraktijk, waaronder seksuele dienstverlening, de expressie van ‘het authentieke zelf’ vanzelfsprekend uitmonden in een beter of rijker leven.

Hoeren hebben de naam dat ze met Jan en alleman het bed induiken. Bij de roodverlichte ramen wordt gesproken van een ‘vleesmarkt’. Seks werkers noemen zelf de volgende redenen dat zij niet willekeurig met iedereen het bed induiken. Ten eerste beklemtonen zowel vrouwen als mannen hun zelfrespect. Een andere reden is dat het aangaan van seksuele contact met een klant persoonsgebonden is. Zijn de seks werkers niet selectief dan zijn de klanten het wel. De meer ervaren vrouwen en mannen weten dat als het klikt met een klant hij (of zij) zal blijven terugkomen (Van Gelder, 1998). De uitgelaten toeristen en party-gangers op de Amsterdamse wallen zijn een terugkerend spektakel in de media maar niet representatief voor de hele klantenpopulatie.

Er wordt ook nogal eens gedacht dat seksuele dienstverlening niet gepaard zou kunnen gaan met intimiteit. Gevoelens zouden fake zijn (Sanders, 2008). Maar op klantenwebsites als www hookers.nl worden door klanten geregeld berichten gepost dat ze verliefd zijn geworden. In een onderzoek onder mannelijke internetescorts en klanten laat de Amerikaanse socioloog Kevin Walby zien dat intimiteit aan weerszijden een veelheid aan betekenissen heeft. Walby signaleert enerzijds een tendens naar routinematige, kant-en-klaar seks. Anderzijds wijst hij op een tendens naar het onverwachte, en een vriendschappelijk contact. Hierop is ook van invloed dat mannelijke internetescorts vaak geen monogame relaties hebben en, buiten werktijd, ook nogal eens wisselende contacten zoeken

(Walby, 2012). Uiteindelijk hangt het van de seksuele dienstverlener en de klant af in welke mate zij zich door hun fantasieën en voorkeuren, verlangens en intieme gevoelens laten meevoeren.

Slot

Sinds 1990 heeft de zelforganisatie bij mannelijke sekswerkers in Nederland onveranderd te maken met een smalle groepsbasis. Mannelijke sekswerkers passen niet in de stereotiepe beeldvorming van diverse dominante, politieke stromingen, in het bijzonder conservatief-rechts, wat ertoe leidt dat hun aanwezigheid stelselmatig wordt verwaarloosd of verengd tot het slachtofferschap van minderjarige jongens. Waar vrouwelijke sekswerkers meestal worden afgeschilderd in hun slachtofferschap of kwetsbaarheid, worden mannelijke sekswerkers eenvoudigweg genegeerd (Nikita & Schaffauser, 2007). Als vrouwelijke sekswerkers deze dominante politieke houding kopiëren hebben de mannen weinig of niets te winnen bij een brede organisatie van sekswerkers.

Hilda Verwey-Jonker noemde in 1983 twee belemmeringen voor een emancipatiebeweging onder vrouwelijke prostituees. Het streven om de erkenning van het beroep bij anderen over te brengen kreeg weinig steun vanuit de officiële vrouwenorganisaties van die jaren. Een ander beletsel voor een emancipatiebeweging was volgens haar de grote verscheidenheid van raamprostituees tot tippelaarsters. Anja Meulenbelt (1988) constateerde dat ook 'nogal wat' feministes ervoor schromen in hun emancipatiestreven geassocieerd te worden met hoeren, 'slechte vrouwen' bij uitstek. Dat stigma is besmettelijk, liever laten ze de kloof bestaan. Deze redenen sluiten aan bij de bevindingen van socioloog Ronald Weitzer (1991) voor het geringe succes van de rechtenbeweging van (vrouwelijke) prostituees in de VS. De ideologische en morele tegenkrachten blijken bij prostitutie sterker dan bij andere campagnes, zoals voor homorechten en het recht op abortus. Daarnaast speelt een gebrek aan middelen en organisatie. Met tegenkrachten en een gebrek aan middelen hebben sekswerkers in Nederland onmiskenbaar ook te maken. Daarbij zien M\$M zich gesteld voor eigensoortige belemmeringen om hun eisen volwaardig te agenderen. Vanaf 1990 was de activering van M\$M vooral gericht op praktische zaken en minder op politiek activisme/feminisme. Daarin blijkt weinig verandering te zijn gekomen. Met de komst van de nieuwe media is deze praktische focus, zoals het trainen van vaardigheden, ook waarneembaar bij het toenemend aantal gigolo's (Van Gelder, 2011).

Een andere reden voor de smalle groepsbasis is het ontstaan van een laagdrempelige, vrije markt, waar de payboys komen en gaan in een waaier van virtuele identiteiten. Daarbij hebben M\$M die het als hun werk of beroep zien, het meest belang bij gemeenschappelijke actie voor sociale positieverbetering. Zij hoeven niet meer te verhullen dat ze in de escort werken. Het stigma kan bij mannen met een langere werkervaring nog steeds problematisch uitwerken. Ook merken zij dat ze niet alles meer in hun eentje hoeven uit te zoeken of zoals mannelijke sekswerker Lyle Muns stelt: 'Het is een verhaal dat verteld moet worden. Dit verhaal maakt geen deel uit van het dominante discours' (persoonlijke communicatie, begin 2015). Al met al is het vraagstuk van een (eigen) zelforganisatie bij M\$M nog altijd actueel. Wel blijft het zoeken naar een passende mix tussen pressiegroep activisme, het werken aan beeldvorming, belangenbehartiging, empowerment, en hulp- en dienstverlening.

Dankwoord

Oebele Kooistra, Lyle Muns, Ron (*Club Ron*, Den Haag) en Mariska Majoor (*Prostitutie Informatie Centrum*, Amsterdam) bedank ik voor hun medewerking aan de vraaggesprekken. Mijn dank gaat tevens uit naar *Shop Den Haag* voor de geboden gastvrijheid om te werken aan dit artikel.

Noot

1. Amerikaanse taaldeskundigen wijzen op het ontbreken van een eigen argot in de wereld van de vrouwenprostitutie (zie o.a. Lerman, 1967). Hoewel dieper in de schaduw is er binnen de mannenprostitutie in Nederland ook geen sprake van een eigen groepstaal (jargon) (Van Gelder, 1998). Wie een beetje vertrouwd is met de rode lichten weet van het gebruik om te spreken van 'jongens' als het gaat om de aanbieders, en van 'mannen' als het gaat om de vragers van seksuele diensten. Voor minderjarigheid wordt hier kortweg de leeftijdsgrens vanaf 18 jaar aangehouden. De term 'homoprostitutie' is eenzijdig en kan daarom het beste vermeden worden. In het onderzoek dat de afgelopen jaren in westerse landen is gehouden, blijkt 19% tot 46,4% van de M\$M overwegend op vrouwen georiënteerd te zijn (Van Gelder, 1998). De term 'homoprostitutie' is ook verwarrend, nu steeds meer gigolo's (M\$V) online adverteren voor vrouwelijke klanten. Als algemene benaming is 'seksuele dienstverlening' neutraler dan 'prostitutie'. Gaat het algemeen om het beroep of het vak dan is 'mannelijke sekswerker' (MSW) gebruikelijk. In dit artikel ligt de focus op mannelijke sekswerkers met mannelijke klanten (M\$M). Met de opkomst van het internet is ook de naamgeving veranderd. De aanduiding 'escort' of 'escort-boy' was er al vóór het internet, maar dan meer specifiek voor jongens die door een escortbureau werden bemiddeld. Andere gangbare benamingen zijn: 'payboy', 'masseur' en 'entertainer'.

Bibliografie

- Aggleton, P. & R. Parker (ed.) (2015) *Men who sell sex. Global perspectives*. Londen: Routledge.
- Boot, R., Visser, X. de, Gelder, P. van & Berggraaf, R. (1999). *Verslag van het Symposium 'Jongensprostitutie en hulpverlening in Amsterdam: welke toekomst?' Wo 27 oktober 1999, Akhnaton*. Amsterdam: Stichting Streetcorner Work (SSCW) & Werkgroep Jonathan.
- Buijs, L., Geesink, I. & Holla, S. (red.) (2014) *De seksparadox. Nederland na de seksuele revolutie*. Den Haag: Boom/Lemma.
- De Graaf, R. (1995) *Prostitutes and their clients. Sexual networks and determinants of condom use*. Amsterdam: dissertatie, Universiteit van Amsterdam.
- De Vries, P. (1997) *Kuisheid voor mannen, vrijheid voor vrouwen. De reglementering en bestrijding van prostitutie in Nederland (1850-1911)*. Hilversum: Verloren.
- Dulmer, R.E. & Abrahams, F. (1982) 'Ik zou wel uit dit leven willen, maar het probleem is dat ik aan dat geld verslaafd ben.' *Vrij Nederland*, 43(39 & 40).
- Gall, J. (2014) Collective interest organization among sex workers. In: Showden, C.R. & Majic S. (eds.) (2014) *Negotiating sex work. Unintended consequences of policy and activism*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 221-241.
- Gauthier, J. (2011) Prostitution, sexual autonomy, and sex discrimination. *Hypathia*, 26(1), 166-186.
- Golomb, J. (1995) *In search of authenticity. From Kierkegaard to Camus*. Londen: Routledge.
- Guignon, Ch. (2010) *On being authentic*. Londen: Routledge.
- Koemans, M. (1994) Het gevecht om de steun van hoeren. *Het Parool*, 29 januari 1994.
- Kooistra, O. (1992) *Meesteressen voor de klas. Prostitutie als pedagogisch beroep*. Amsterdam: Vrije Universiteit (VU), doctoraalscriptie.
- Lerman, P. (1967) Argot. Symbolic deviance and subcultural delinquency. *American Sociological Review*, 32(2), 209-224.
- Majoor, M. (1999) *Als seks werken wordt*. Amsterdam: Prostitutie Informatie Centrum.
- Meulenbelt, A. (1988) Intimiteit tegen uurtarief. *De Tijd*, 9, 38-43.
- Minichiello, V. & Scott, J. (eds.) (2014) *Male sex work and society*. New York: Harrington Park Press.
- Nikita, M. & Schaffauser, Th. (2007) *Fières d' être putes*. Montreuil: L'altiplano.
- NSWP (2014) *The needs and rights of male sex workers*. Edinburgh: NSWP Briefing paper #08.
- Nussbaum, M.C. (1998) "Whether from reason or prejudice": taking money for bodily services. *Journal of Legal Studies*, XXVII (januari), 693-724.
- Outshoorn, J. (2014) The contested citizenship of sex workers. The case of the Netherlands In: Showden, C.R. & Majic S. (eds.) (2014) *Negotiating sex work. Unintended consequences of policy and activism*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 171-193.
- Pheterson, G. (1990) The category "prostitute" in scientific inquiry. *The Journal of Seks Research*, 27(3), 397-407.
- SOA Stichting (1990) *'Er gebeurt vanavond iets speciaals in deze buurt.' Notitie over de condoom-distributie aan (potentiële) klanten van prostituees*. Utrecht: Nederlandse Stichting tot Bestrijding van Seksueel Overdraagbare Aandoeningen.
- Schijndel, B. van (1988) *Jongensprostitutie en hulpverlening. Notitie aan de Gemeenteraad van Amsterdam*. Amsterdam: Links Akkoord.
- Sanders, T. *Paying for pleasure. Men who buy sex*. Cullompton: Willan Publishing.
- Scholtes, J.T.I. (1987) Recente ontwikkelingen rond prostitutie. *Justitiële Verkenningen*, 13(1), 45-71
- Scott, J. (2003) A prostitute's progress: Male prostitution in scientific discourse. *Social Semiotics*, 13(2), 179-199.
- Tielman, R. (1982) *Homoseksualiteit in Nederland*. Meppel: Boom.

- Van der Poel, S. (1994) De wal keert het schip. Opkomst en ondergang van emancipatiebeweging van prostituees. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, 20(4), 51-89.
- Van der Poel, S. (1991) *In de bisnis. Professionele jongensprostitutie in Amsterdam*. Arnhem: Gouda Quint.
- Van der Zee, R. (2013) *Prostitutie. De waarheid achter de wallen*. Breda: World Editions.
- Van Andel, R. (1987) *Eindrapport onderzoek onder homo-prostitués in Amsterdam 1986-1987*. Amsterdam: GG&GD.
- Van Gelder, P. (1998) *Kwetsbaar, kleurig en schaduwwijk. Jongens in de prostitutie: een verschijnsel in meervoud*. Amsterdam: Thela-Thesis.
- Van Gelder, P. (2000a) Streetwise and stigmatised: street-based ethnography among male hustlers in three Dutch cities. *Focaal*, 36, 17-29.
- Van Gelder, P. (2000b) Jongenskamers. Verborgene bisnis. *Vrij Nederland*, 6(40), 40-43.
- Van Gelder, P. & Visser, X. de (2003) *Een praktijk van anti-helden. Werken met peersupport en empowerment onder jongens met prostitutiecontacten*. Utrecht: TransAct.
- Van Gelder, P. (2008) *Transgenders en prostitutie. Een Haagse nachttocht*. Utrecht: De Graaff.
- Van Gelder, P. (2011) *Boys online/Boys offline. Seksuele dienstverlening door jongens mannen (M\$M) in Den Haag, 2009*. Utrecht: De Graaff.
- Van Gelder, P. (2012) *'Ik ben wel mezelf maar ik ben mezelf ook niet.' Een dwarse kijk op diversiteit, gender en seksuele zelfbepaling*. Utrecht: De Graaff.
- Van Gelder, P. (2014) *Boys online/Boys offline. Seksuele dienstverlening door jongens/mannen (M\$M) in Den Haag, 2009. Update internetescorts 2009-2012*. Den Haag: Shop-Den Haag.
- Velde, H. van (1990) Vallen en opstaan bij het organiseren van jongensprostitués. *De GAY Krant*, 147, 20 januari, 25.
- Verbeek, H. (1987) De Rode Draad, organisatie van prostituees. In: F. Belderbos & J. Visser (red.), *Beroep: Prostituee* (pp. 68-81). Utrecht: SWP.
- Veelenturf, A. (1995) Hoeren willen trots zijn op hun beroep. *Rotterdams Dagblad*, 26-09 1995.
- Verbeek, H. (1996) *Goede bedoelingen. Zaakwaarnemers in een hoerenorganisatie*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Verwey-Jonker, H. (1983) *Emancipatiebewegingen in Nederland*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Walby, K. (2012) *Touching encounters. Sex, work & male-for-male internet escorting*. Chicago: University of Chicago Press.
- Weitzer, R. (1991) Prostitutes' rights in the United States: The failure of a movement. *The Sociological Quarterly*, 32(1), 23-41.
- Werkgroep Jonathan (1999) *Het Jonathan-project in de afgelopen drie jaar*. Amsterdam: Werkgroep Jonathan.
- Young, I.M. (1994) Gender as seriality: Thinking about women as a social collective. *Signs*, 19(3), 713-714.
- Zuidema, R., Aerts, M.C.M & Boonstra, K. (2006) *Arbeidsrecht voor prostituees? De (on)mogelijkheid van toepassing van het arbeidsrecht op de arbeidsverhoudingen in de prostitutiebranche*. Amsterdam: Hugo Sinzheimer Instituut, Universiteit van Amsterdam.

Over de auteur

Paul van Gelder is antropoloog en socioloog (Universiteit van Amsterdam). Sinds 1989 tot op heden is hij op projectmatige basis werkzaam als veldwerker/onderzoeker, met speciale aandacht voor prostitutie bij man-

nen, vrouwen en transgenders. Door de jaren heen publiceerde hij hierover uiteenlopende boeken, onderzoeksrapporten, artikelen en brochures.

E-mail: jongenspro@hotmail.com